

Ulama Sultan-ı Tekelü ve Osmanlı Devleti'ne İlticası

Mehmet Dağlar *

Özet

Safevi Devleti'nin kuruluşunda Anadolu'da bulunan Kızılbaş Türkmen aşiretlerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Şah İsmail'in zuhuruyla birlikte bu aşiretlerin İran'a yöneldiklerini ve Safevilerin insan gücüne önemli katkıda bulduklarını görmekteyiz. Ulama Sultan da diğer Kızılbaşlar gibi Safevilerin hizmetine girmek için İran'a gitmiştir. Şah İsmail'in ölümünden sonra ortaya çıkan iktidar çekişmesinden dolayı ihtilaf içerisine girdiği Şah Tahmasb'a karşı Osmanlı Devleti'nin saflarına geçmiştir. Osmanlı Devleti'nde önemli görevler üstlenen Ulama Sultan'ın İran üzerine açılan İrakeyn Seferi'nde etkili olduğunu görmekteyiz. Ulama Sultan'ın kabile taassubu ile hareket ederek rakip devlete sığınması Safevilerin merkezileşme çabalarını anlamak açısından da önemli bilgiler vermektedir.

Anahtar kelimeler: Ulama, Tahmasb, Safeviler, Tekelü, İrakeyn.

Sultan Ulama Tekelu and His Asylum to the Ottoman Empire

Abstract

Kızılbaş Turkmen Tribes in Anatolia has played an important role in the establishment of Safavid State .We see that Shah Ismail's advent of these tribes they contribute significantly to the strength of the Iran in their orientation and the Safavids . Ulama Sultan to enter the service of the Safavids like other kızılbaş's has gone to Iran. After the death of Shah Ismail against Shah Tahmasb enters the conflict within the past due to the emerging power of the refuged to the Ottoman Empire. Ulama Sultan undertook important duties in the Ottoman Empire , we see that it is effective in opening expedition of İrakeyn war on Iran. Ulama Sultan tribe refuge in rival states acting by bigotry gives important information in terms of centralization efforts to understand the Safavids .

Key Words: Ulama, Tahmasb, Safawids, Tekkelu, İrakeyn.

---

* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı doktora öğrencisi, mehmetdaglar34@gmail.com, (Makale gönderim tarihi: 2016-03-02, makale kabul tarihi: 2016-03-29)

Giriş

Akkoyunlu Devletinin yıkılış sürecine girdiği dönemde tahtı ele geçirmek için şehzadeler arasında başlayan mücadeleler sürerken İbe Sultan, Uzun Hasan'ın torunlarından Yusuf Bey'in oğlu Elvend'i Tebriz'de Akkoyunlu tahtına çıkardı (1498).¹ Bu mücadeleler devam ederken İsmail 12 yaşını bitirmişti. Siyasi durumun elverişli olmasından dolayı İsmail, Hazar Denizi'nin batı hattında bulunan Deylem bölgesinden Tarum'a geldi. Burada gücünü arttırarak Erdebil tekkesine koşulsuz bir itaatle bağlı olan müritlerin bulunduğu Anadolu'ya yönelen İsmail Erzincan'a geldiğinde Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden gelen Ustacalu, Şamlu, Rumlu, Tekelü, Zülkadir ve Varsak Türkmenleri kabileler halinde kendisine katıldılar. Yaklaşık yedi bin kişilik müridiyle birlikte Şirvan üzerine doğru yöneldi. Şirvan Şah'ı Feruh Yesar, İsmail'in müritleriyle Şirvan üzerine yürüdüğünü haber alınca savunmaya çekildi. Gülistan Kalesi yakınında Cebani denilen yerde yapılan savaşta Şirvan ordusu ağır bir yenilgiye uğradı.² Bu zaferden sonra Şemahı'ya giren İsmail, intikam duygusuyla hareket ederek büyük katliamlarda bulundu. Bakü Kalesini kuşattığı sırada Akkoyunlu Elvend Bey'in saldırısına uğrayan İsmail ve müritleri Nahcivan yakınlarında Şurur civarında karşı karşıya geldiler. Akkoyunlu Elvend Bey'in mağlup olması üzerine Tebriz'e giren İsmail on iki imam adına hutbe okutarak Safevi Devleti'nin kuruluşunu ilan etti.³ Böylece İslam Dünyası'nda Şiiliği resmi mezhep olarak benimseyen, Batı'da Osmanlı Devletine, Doğu'da da Özbeklere siyasi rakip olan yeni bir devlet kurulmuştur.⁴

Ulama Sultanın Şah İsmail'e Katılışı

Teke ili⁵ sipahilerinden birinin oğlu olan Ulama, Anadolu'dan binlerce kişinin Şeyh Safiaddin'in kurucusu olduğu Erdebil Tekkesi'ne

¹ Akkoyunlu taht mücadeleleri hakkında geniş bilgi için bkz: Faruk Sümer, "Akkoyunlular", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 40, İstanbul 1980, 27-32.

² Faruk Sümer, *Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Ankara 1999, 17.

³ Tahsin Yazıcı, "Şah İsmail", *İslam Ansiklopedisi*, 11, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1979, 276.

⁴ Roger Savory, "Safevi İrani", *İslam Tarihi kültür ve Medeniyeti*, Çev: Mehmet Maksudoğlu, 1, İstanbul 1988, 403.

⁵ Teke-ili sancağı Teke oğulları ve Tekeli olarak adlandırılan Türkmen kabilesine

teveccüh gösterdiği dönemde bu duruma duyarsız kalmayarak Erdebil Tekkesine bağlandı. Şah Kulu isyanında Şah Kulunun sipahilerinden biri olarak Osmanlı ordusuna karşı savaşan Ulama, Tekelü aşiretinin Rey yakınlarında Şah İsmail'e katılmasıyla birlikte Safevilerin hizmetine girdi.⁶ Şah İsmail'in emrine alınarak Yavuz oğlan lakabına alan Ulama, Şah İsmail döneminde Yasavul⁷ ve Eşik Ağası olarak Safevi Devleti'nin bürokrasisinde görev almaya başladı.⁸ Venedikli bir tüccarın gözlemlerine göre Şah İsmail Hoy'da ikamet ederken vergi anlaşmazlığına düştüğü Şirvanşah üzerine sefere karar verince Ulama Bey ve Van Fatih Bayram Bey, Şamahı'ya gönderildiler. İki komutan on bin kişilik bir kuvvetle kaleyi kuşattılar ancak başarılı olamadılar.⁹ Şah İsmail döneminde ufak çaplı savaşlarda bulunan Ulama Şah İsmail'in ölümünden sonra Kızılbaş emirlerin mücadelesinin içinde yer alarak kendi kabilesinin menfaatleri için çalışmaya başladı. Şah İsmail'in ölümünün ardından Tahmasb'ın on yaşında tahta çıkması Kızılbaş beyleri arasında fitne ateşini tutuşturarak iktidar'da söz sahibi olmak için çıkar çatışmalarını başlattı. Bu kavgalarda Ustacalular konumları gereği daha güçlüydüler. Azerbaycan, Irak-ı Acem ve Kirmanda dirlikleri bulunmaktaydı. Şamlular Horasan'da, Tekelüler ise İsfahan ve Hemedan'da dirlik sahibiydi. Rumlu kabilesi ise Azerbaycan ve Erranda çoğunlukta idi.¹⁰ Tahmasb'ın yaşının küçük olmasından istifade eden Kızılbaş kabileler arasında başlayan iktidar mücadelesinde Emirü'l Ümera olan Rumlu Div Sultan bütün Kızılbaşların itaatini sağlamaya çalıştı. Rumlu kabilesinin rakibi olan ve Div Sultan'a ortak olarak görev alan Ustacalu Köpek Sultan'ın bu görevden uzaklaşması için Rumluların harekete geçmesi bir iç savaşın patlamasına neden olmuştur. Tekelü

---

dayanan sülalelerin adıyla teşkilatlandırılan bölgeye denir. II. Murat zamanında fethedilerek sancak olarak Anadolu Beylerbeyliği'ne bağlanmıştır. Bkz.: Şenol Çelik, "Teke-İli", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 40, İstanbul 2011, 344-345.

⁶ Menuçehr Parsadust, *Şah Tahmasb-ı Evvel*, Tahran 1988, 150.

⁷ Moğolca "Yasa" kelimesinden türetilmiş olan Yasavul, sarayda ağırlanan elçileri karşılayıp, onlarla ilgilenip güvenliklerini sağlardı. Bkz.: Zülfiye Velieva, *Safevi Devlet Teşkilatı (Tezkiretü'l Mülük'e Göre)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2007, 230-231.

⁸ İbrahim Peçevi, *Peçevi Tarihi*, Haz: Bekir Sıtkı Baykal, 1, Ankara 1992, 29.

⁹ Giovan Maria Angiolello, Vincenzo D'Alessandri, *Seyyahların Gözüyle Sultanlar ve Savaşlar*, Çev: Tufan Gündüz, İstanbul 2006, 209-210.

¹⁰ Sümer, a.g.e., 57.

Beylerinden İsfahan Valisi Çuha Sultan, Hemedan Valisi Karaca Sultan ve Meşhed Valisi Burun Sultan gibi kişiler Rumlu Div Sultanın yanında yer alarak Zülkadırlı Beyleri ile birlikte Ustacalulara karşı savaştılar. Böylece Köpek Sultan ve diğer Ustacalu Beylerinin dirlikleri kesilerek merkezden uzaklaştırıldılar.¹¹ Ulama'nın da mensup olduğu Tekelü aşiretinin başlayan iç savaşta Ustacalulara karşı Rumuların yanında yer alması Tekelü boyuna mensup kişilerin önünü açarak çeşitli görevlere getirilmelerini sağladı. Ustacalu kabilesinin bertaraf edilmesi ile Tekelü Çuha Sultan'ın Emirü'l Ümera olarak Rumlu Div Sultan'a ortak olması Tekelü kabilesinden Ulama'nın emirliğe yükselmesinin yolunu açtı. Çuha Sultanın Tekelü kabilesine mensup kişileri faal görevlere getirmesi iç çatışmaları arttırarak diğer kabilelerin de iktidar üzerinde söz sahibi olmalarına neden olmuştur.¹² Ustacaluların yapılan ilk savaşta mağlup olması üzerine Tekelü kabilesine karşı düşmanlıklarını daha da şiddetlendirdi. Emirül ümeralık makamını Tekelü Çuha Sultan'a kaptıran Köpek Sultan diğer Ustacalu Beylerinden Menteşe Sultan, Kılıçhan, Kürd Bey, Korucu başı Bedir Bey, Taki Bey, Çayan Sultan'ın kardeşi Kazuk Sultan gibi ileri gelenleri yanına alarak Div Sultan ve Çuha Sultana karşı harekete geçti. İki taraf Seksençift denilen yerde karşı karşıya geldiler. Yapılan muharebede Tekelülerden Burun Sultan ve Karaca Sultan öldüler. Ancak ikinci kez mağlup olan Ustacalular Gilan'daki Reşt hâkimine sığındılar. Bu yenilgiye rağmen Reşt hâkiminden aldıkları destekle karşı atağa geçtiler.¹³ Tekrar yenildikten sonra bu kez de Erdebil şehrine geldiler. Erdebil valisi Rumlu Badıncan Sultan Rumlu Aygut Bey ve Çepni Maksud Bey ile Ustacalulara karşı savaştıysa da mağlup olarak öldürüldü. Erdebil'den çıkan Ustacalular, Div Sultan'ın Çukursaad'da bulunduğu yerde yaptıkları üçüncü savaşı da kaybettiler. Ustacaluların sürekli mağlup olmaları Tekelü kabilesinin elini daha da güçlendirerek Div Sultan'ı ortadan kaldırmalarını sağladı. Böylece iktidarı tek başına eline geçiren Tekelü Çuha devlet üzerinde rakipsiz bir konuma yükseldi. Tekelü kabilesinin güçlenmesinden rahatsız olan Şah Tahmasb bir diğer Kızılbaş kabilesi Şamluların desteğini aramaya başladı. Şamlu Hüseyin

¹¹ Sümer, *a.g.e.*, 57-59.

¹² Sümer, *a.g.e.*, 60; Tufan Gündüz, "Tekelü", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 40, İstanbul 2011, 347.

¹³ Sümer, *a.g.e.*, 57-59.

hanı Çuha Sultan'ı ortadan kaldırması için yanına çağırarak Tahmasb Şamlulara gerekli desteği vererek Tekelü Çuha Sultanı öldürttü (1531).¹⁴ Tahmasb, Kızılbaş kabilelerin devlet üzerinde etkilerini azaltmak için bu kabileleri birbirlerine karşı rekabetlerinden yararlanmaya çalıştı.¹⁵ Reislerinin öldürüldüğünü öğrenen Tekelüler Şamlulara karşı harekete geçerek Emirül ümeralığa Çuha Sultanın oğlu Şah Kubad'ı getirdiler. Ancak Tekelülerin güçlenmesini istemeyen Tahmasb, Ustacalu, Zülkadir, Afşar ve Rumlıları Tekelülere karşı birleştirdi. Tekelülere karşı oluşan cephenin yaptığı saldırıyla Korucubaşı Tekelü Pervane Bey, Mühürdar Tekelü İbrahim Halife gibi birçok emir katledildi.¹⁶

Ulama Sultanın Osmanlı Devleti'ne İlticası

Safevi Devleti'nde iktidar çatışması sırasında birbirine giren Kızılbaş aşiretlerden Şamlu ve Tekelü arasındaki ihtilaf esnasında Çuha Sultan'ın öldürülmesi ve Tekelü taifesinin katliama maruz kalması üzerine H. 937 (1531) (Afet-i Tekelü) Azerbaycan valisi Ulama Sultan bu duruma karşı tepki göstererek harekete geçmeye karar verdi. Ulama'nın bu kararı almasında en önemli sebep Hüseyin Han-Şamlunun gücünün artması ve devlet üzerinde hâkim olmasıydı. Bunun üzerine Ulama Sultan askerlerini teçhiz ederek 7000 kişilik ordusuyla Tebriz'i müsadere etti. Tahmasb Tebriz'e gelerek hassa-i hümayuna ait atları ve şahın bazı cariyelerini gasp etti. Zulkadirli Ürkmez Sultan kendisine muhalefet edince geri çekilmek zorunda kaldı.¹⁷ Ulama'nın bu hareketini isyan olarak gören Tahmasb ona karşı harekete geçerek Keydar Peygamber mevkiinde saldırınca Ulama Şah'ın ordusuna karşı koyamayarak Van Kalesine sığındı.¹⁸ Kabile taassubu ile hareket eden Ulama Safevilere karşı intikam ve kin duygusu içinde olduğu için

¹⁴ Parsadust, *a.g.e.*, 151.

¹⁵ Thomas J. Barfield, "Turk, Persian and Arab: Changing Relationship Between Tribes and State in Iran and along its Frontiers", *Iran and The Surrounding World*, Ed. Nikki R. Keddie, Washington 2002, 71-72.

¹⁶ Parsadust, *a.g.e.*, 150-151.

¹⁷ Abdî Bey-i Şirazi, *Tekmiletü'l Ahbar*, neşr: A. Hüseyin Nevai, Tahran 1991, 72.

¹⁸ Parsadust, *a.g.e.*, 150-151; Bekir Kütükoğlu, "Şah Tahmasb", *Vekayinüvis Makaleler*, İstanbul 1994, 298.

Osmanlı Devletinden gelen, altın işlemeli elbise ve hil'at ile Kanunî'nin davetine karşı olumlu cevap vererek Osmanlı Devletine iltica etmiştir.¹⁹ Ulama, Padişahın elini öperek yıllık 2 milyon akçe tahsisat ile Hısn-ı Keyfa ve bütün Bitlis arazisi beylerbeyliğine tayin edilmiştir.²⁰ Ulama Sultan'ın ilticasına karşı Osmanlı Devletine tabi olan Bitlis hâkimi Şeref Han Safevilere sığınınca Kanuni Ulamayı Bitlis'i tasarruf etmesi için oraya gönderdi. Ulama, Diyarbekir Beylerbeyi Fil Paşa ile bu bölgeye hareket ederek H. 938'de Bitlisi kuşattı. Şeref Han kaleyi tahkim ettikten sonra Şah Tahmasb'a sığındı ve ondan yardım istedi. Kaledekiler üç ay dayandılar. Şah Tahmasb Ulamayı def etmek için Bitlis'e yöneldi. Ulama ve Fil Paşa Şahın hücumundan haberdar olunca muhasaradan el çektiler. Bitlis'e hâkim olan Şah Tahmasb Şeref Han'a kaftan ve kılıç hediye ederek bir fermanla onu "Tavacıbaşı ve Emirü'l ümeray-ı Kürdistan" ilan etti. Bitlis, Ahlat, Muş ve Hınıs dolaylarını ona bağladı.²¹ Azerbaycan emirü'l ümerası Ulama Sultan Osmanlı'ya sığındıktan sonra Tahmasb, Hüseyin Han, Abdullah Han ve Menteşe Sultan'ı Osmanlı'ya gönderdi. Ulama'yı teslim etmeleri için talepte bulunan elçiler şöyle dediler: "*Ulama bizden kaçarak size sığındı, şeref han da sizden kaçarak bize sığındı. Eğer siz Ulamayı verirsiniz biz de şeref hanı size geri veririz*". Ancak Osmanlılar bunu kabul etmeyerek Ulama'yı Safevilere karşı yapacakları seferlerde kullanma yolunu seçti.²²

Yaşanan gelişmeler ve Osmanlı Devleti'nin Ferdinand ile barış yapması üzerine Kanuni Ulama Paşa'nın etkisiyle Irakeyn Seferine çıkmak için harekete geçti. İbrahim Paşa Irakeyn Seferi esnasında 22 Ramazan 940 (7 Nisan 1534) tarihinde gönderdiği raporda Şah'ın kışı Horasan'da geçirdiğini, Kürdistan ümerasının Safevilere karşı savaşa hazır olduklarını yazmıştır.²³ Kısa bir süre sonra ise Ulama Paşa Azerbaycan Beylerbeyliği'ne getirilerek bazı Kürdistan ümerası ile Tebriz taraflarına gönderildi.21 Ağustos'ta gönderilen bir diğer arzda

¹⁹ Anonim, *Tarih-i Kızılbaşiyye*, Çev: Şefaettin Deniz-Hasan Asadi, İstanbul 2015, 46.

²⁰ Joseph Von Hammer, *Hammer Tarihi*, 3, Haz: Mümin Çevik, İstanbul 2010, 721.

²¹ Parsadust, *a.g.e.*, 152.

²² Abdi Bey-i Şirazi, *a.g.e.*, 73; Şah Tahmasb-ı Safevi, *Tezkire-i Şah Tahmasb*, Tahran 1985, 18.

²³ M. Tayyip Gökbilgin, "Arz ve Raporlarına Göre İbrahim Paşa'nın Irakeyn Seferindeki İlk Tedbirleri ve Fütuhâtı", *Bellekten*, 21/83-84, Ankara 1957, 453.

Ulama Paşa'nın Dulkadirli Beylerbeyi Ahmet Paşa ile birlikte Musa Sultan'a karşı Tebriz'de çarpıştıklarını yazmaktadır. Tebriz'in ele geçirilmesinden sonra Ulama Paşa'nın Erdebil havalisinde bir dağda bulunan Kızılbaşların üzerine gönderildiğini görmekteyiz. Azerbaycan Valisi olan Ulama Paşanın yanı sıra kardeşi Veli Bey'e Nahcivan Sancağı ve Tekelü kabilesinden Ali Bey'e ise Erdebil, Serav ve Mişkin şehirlerinden oluşan bölge verilerek Tekelü Kabilesi'nin Safevilere olan düşmanlığından istifade edilmiştir.²⁴

Horasan'da Osmanlı ordusunun Azerbaycan'a girdiğini işiten Şah Tahmasb Tebriz'e doğru harekete geçti. Bu sırada Tekelü katliamının intikamını almak için eski Horasan valisi Gazi Han- ı Tekelü Ulama Paşa'ya katılmak üzere Tebriz'e geldi. Şahın Tebriz'i ele geçirmesi üzerine Ulama Paşa ile Gazi Han Van Kalesi kuşatmasına katılarak kış boyunca orada kaldılar.²⁵ İrakeyn Seferi'nden dönen Osmanlı ordusu içinde faaliyetlerine devam eden Ulama Paşa 1543 baharında Macaristan'a sefere çıkan Kanuni Sultan Süleyman'ın harekete geçtiği sırada Budin Valisi Bali Paşa ile birlikte seferi önceden başlatarak Macaristan'a yürüdüğünü görüyoruz. Ulama Paşa Pozağa Sancak Bey'i Murad ve Mohaç Sancak Bey'i Kasım ile birleşerek Urben Batyahı'nın elinde bulunan Kriş ile Pozağa arasındaki Atine Kalesi'ne hücum etmiş ve Belustina ile Okla kalelerini zapt etmiştir.²⁶ 1544 yılında ise Bosna Sancak Bey'i olarak Hersek Sancak Bey'i Malkoç Bey ile birlikte Veli Kalesini fethetmiştir.²⁷ Daha sonra Şah Tahmasb'ın kardeşi Elkas Mirza'nın Osmanlı Devleti'ne sığınması üzerine Bosna Sancak Beyliği'nden alınarak Elkas'a lala tayin edilen Ulama Paşa Erzurum Beylerbeyi olarak atandı. Ulama Paşa'nın İran sınırına yakın olan bir bölgeye gönderilmesi İran seferiyle ilgili idi. 1548-1549 yıllarında Elkas Mirza ile birlikte Osmanlı ordusunun seferinden önce İran'a gönderilerek ufak çaplı saldırılarda bulundular.²⁸ Şah Tahmasb bunu

²⁴ Gökbilgin, *a.g.m.*, 453-456; Parsadust, *a.g.e.*, 155; Sümer, *a.g.e.*, 62-63.

²⁵ Kadı Ahmet Tetevi-Asaf Han-ı Kazvini, *Tarih-i Elfi*, neşr: S. Ali Davud, Tahran 1378, 475. Ulama'nın yanına sığınarak Safevilerden yüz çeviren Tekelü Gazi Han'dan Tahmasb Tezkiresinde "Dilce şii, gönülce mervani" olarak bahsetmiştir., bkz. Şah Tahmasb-ı Safevi, *a.g.e.*, 34.

²⁶ Hammer, *a.g.e.*, 768.

²⁷ Peçevi, *a.g.e.*, 191.

²⁸ Peçevi, *a.g.e.*, 193.

duyunca Osmanlı ordusunun geçeceği yerleri tahrip etmeye başladı. Sultan Süleyman Ulamayı bir miktar asker ile Van Kalesine gönderdi.²⁹ Safevilerle Osmanlı Devleti arasında yapılan savaşlarda iki tarafın da bir sonuç elde edememesi üzerine barış görüşmeleri başlamıştır. 1549 yılında yapılan son sefer esnasında Nahcivan'a gelen Kanuni Ulamanın mülazımlarını sulh için gönderdi. Ancak Şah bunu kabul etmeyerek Yasavul Ulama'nın sözüyle barış yapmayacağını söyledi. Eğer muteber paşalardan biri gönderilirse sulh yapabileceğini belirtti.³⁰ Yapılan ilk görüşmeler sonuç vermeyince Osmanlı ordusu istediği sonucu alamadığı için seferden geri dönmüştür. Avusturya Seferinin yeniden başlaması üzerine (1551) ikinci kez Bosna Valisi olan Ulama Paşa Lipva'nın muhafızlığına atandı. Lipva'nın fethi esnasında mağlup olan Batori Andraş adındaki komutan yeniden asker toplayarak tekrar kaleyi kuşattı. Ulama Paşa kaleyi savunmasına rağmen sonunda teslim etmeye mecbur oldu. Ancak Török Ferenc adlı bir haydudun Ulama Paşa'nın yolunu kesmesi sonucu şehit edildi.³¹

Sonuç

Şah İsmail'in kurduğu Safevi Devleti'nin savaşlarda en önemli gücünü oluşturan Anadolu kökenli Türkmen aşiretleri Şah İsmail'in ölümünden sonra kurucusu oldukları devlete ortak olmak için iktidar mücadelesine girmişlerdir. Küçük yaşta başa geçen Tahmasb'ın üzerinde hâkimiyet kurarak önemli vazifeleri ellerinde tutan Kızılbaş kabilelerin devletin merkezileşmesine paralel olarak güçlerinin azalmaya başlaması kabile taassubu arttırmıştır. Kızılbaşların birbiriyle yaptığı mücadeleler sonucu kendi kabilesinin yanında yer alan Ulama Sultan'ın kabilesinin katliama maruz bırakılması ile Safevilerin siyasi ve mezhepsel yönden rakibi olan Osmanlı'ya sığınmasının önünü açmıştır. Osmanlı bürokrasisi içinde yükselen Ulama, Safevilere karşı açılan seferlerde de yer alarak kabilesine uygulanan katliamın intikamını

²⁹ Babak Javanşir, *İran'daki Türk Boyları ve Boy Mensubu Kişiler (Safevi Dönemi –I. Şah Tahmasb Hakimiyetinin Sonuna Kadar/1576)*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007, 237.

³⁰ Abdi Bey-i Şirazi, *a.g.e.*, 107.

³¹ Peçevi, *a.g.e.*, 206.

almaya çalışmıştır. Büyük bir kitlesel gücü arkasına almış olmasına rağmen merkezi otoritesini tam olarak sağlayamayan Safeviler sürekli Kızılbaş kabilelerin iç çatışmaları ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Devletin kuruluş yıllarında görülen bu çatışmalar devleti rakip siyasi güçlerin saldırılarına açık hale getirmiştir. Kişisel çıkarları doğrultusunda hareket eden kişiler devletin güç kaybına uğramasının temel nedenidir.

Kaynakça

Anonim, *Tarih-i Kızılbaşıyye*, Çev: Şefaettin Deniz-Hasan Asadi, İstanbul 2015.

Abdi Bey-i Şirazi, *Tekmiletü'l Ahbar*, Tahran 1991.

Barfield, J.Thomas, "Turk, Persian and Arab: Changing Relationship Between Tribes and State in Iran and along its Fronstiers", *Iran and The Surrounding World*, Ed. Nikki R.Keddie, Washington 2002.

Javanşhir, Babak, *İran'daki Türk Boyları ve Boy Mensubu Kişiler (Safevi Dönemi –I.Şah Tahmasb Hâkimiyetinin Sonuna Kadar/1576)*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007.

Gündüz, Tufan, "Tekelü", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.40, İstanbul 2011, 347-348.

Angiolello, Giovan Maria, Vincenzo D'Alessandri, *Seyyahların Gözüyle Sultanlar ve Savaşlar*, Çev: Tufan Gündüz, İstanbul 2006.

Gökbilgin, M. Tayyip, "Arz ve Raporlarına Göre İbrahim Paşa'nın İrakeyn Seferindeki İlk Tedbirleri ve Fütuhâtı", *Belleten*, 21/83-84, Ankara 1957, 449-482.

Hammer, Joseph Von, *Hammer Tarihi*, 3, Haz: Mümin Çevik, İstanbul 2010.

Kadı Ahmet Tetevi- Asaf Han-ı Kazvini, *Tarih-i Elfi*, neşr: S. Ali Davud, Tahran 1999.

Kütükoğlu, Bekir, "Şah Tahmasb", *Vekayi'nüvis Makaleler*, İstanbul 1994, 297-317.

Parsadust, Menuçehr, *Şah Tahmasb-ı Evvel*, Tahran 1988.

Peçevi, İbrahim, *Peçevi Tarihi*, Haz: Bekir Sıtkı Baykal, 1, Ankara 1992.

Savory, Roger, "Safevi İrani", *İslam Tarihi Kültür ve Medeniyeti*, Çev: Mehmet Maksudoğlu, 1, İstanbul 1988, 399-461.

Sümer, Faruk, *Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Ankara 1999.

Sümer, Faruk, " Akkoyunlular", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 40, İstanbul 1980, 1-37.

Şah Tahmasb-ı Safevi, *Tezkire-i Şah Tahmasb*, Tahran 1985.

Şenol Çelik, "Teke-İli", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 40, İstanbul 2011, 344-347.

Velieva, Zülfiye, *Safevi Devlet Teşkilatı (Tezkiretü'l Mülûke Göre)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2007.

Yazıcı, Tahsin, "Şah İsmail", *İslam Ansiklopedisi*, 11, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1979, 275-279.